

Bianca van Duin:

“Voor mij is Boreel
een genie!”

Jhr. Jacob Lucas Boreel

We leven in een tijd waarin alles gemonitord, onderzocht en geëncquêteerd wordt. Om daarna bij te sturen, corrigeren en evalueren. We vragen onze lezers wat zij van ons vinden. En ik ben eerlijk als ik vertel dat zo iets altijd weer voelt alsof je op de pijnbank wordt gelegd. Wisselende collega's schrijven de artikelen en rubrieken. Maar alle fotografie doe ik zelf. En ja, dan wordt een beoordeling als in deze enquête best wel persoonlijk...

Rudy Visser is waterschapsfotograaf.

Herfst in Park Toorenvliedt in Middelburg.

inhoud

- 6 Nieuw fietspad Kattendijksedijk
- 7 Grote baggerprojecten van start
- 16 Achter de schermen bij verkeerscentrale Hansweert
- 19 Fietspad Korenweg Lewedorp klaar
- 23 Bijzonder gevonden: de Schoppestele
- 24 Ronde langs gemaal Paal

We zijn binnen bij de verkeerscentrale Hansweert, een uniek knooppunt in Europa. “De combinatie van zee-, binnen- en recreatievaart vind je nergens.”

16

8

‘Lever overtollige medicijnen in’

Op de cover: Bianca van Duin, pag. 12

Medicijnen in het riool

Sinds kort kunt u in heel Zeeland uw overgebleven medicijnen inleveren. En dat is goed nieuws want soms komen medicijnresten in het riool terecht. Onze rioolwaterzuiveringen kunnen niet alle werkzame stoffen eruit halen, met alle gevolgen van dien...

12

Bianca van Duin schreef een boek over de heer Boreel.

20

Levensecht, dit schilderij van Stefan Thelen!

24

Nico Vonk tijdens zijn gemalenronde in Oost-Zeeuws-Vlaanderen.

colofon

Scheldestromen is het tijdschrift van waterschap Scheldestromen. Iedereen die interesse heeft, kan een gratis abonnement aanvragen. Het blad verschijnt vier keer per jaar. Het volgende nummer verschijnt eind december.

Redactie: Linda van Dijke (hoofd- en eindredacteur, LvD), Janneke la Gasse (JlG), Arjan Goossen (AG), Chantal de Putter (CdP), Danielle Steijn (DS) en Rudy Visser.

Overige tekstbijdragen: Sandra Minneboo.

Beeld: Rudy Visser, Mark Snel (pag. 18), Stefan Thelen (pag. 22).

Opmaak: Life Design, Zierikzee

Druk: Zalsman, Zwolle
Oplage: 19.000

Reacties, vragen of suggesties?
Ons redactieadres:
Team Communicatie
Antwoordnummer 700,
4330 WB Middelburg
(geen postzegel nodig)
communicatie@scheldestromen.nl,
088-2461000
(lokaal tarief).

www.scheldestromen.nl/tijdschrift

Waterschap Scheldestromen

verder

- 6 Nieuwsberichten
- 11 Post
- 14 Buiten
- 19 In de steigers
- 23 Bijzonder gevonden

nieuws

Hou het veilig!

Zeeland is het tweede risicogebied van Nederland. Is het in onze provincie dan zo gevaarlijk? Ja en nee. Onze provincie is ontzettend veilig, maar er zijn hier een kerncentrale, grote industrieën, gecombineerd met veel water en een van de drukst bevaren scheepsroutes ter wereld. Als er dan iets gebeurt kunnen de gevolgen groot zijn. Want risico = kans vermenigvuldigd met de gevolgen. Gelukkig heeft het waterschap, evenals de Veiligheidsregio Zeeland en andere overheden, noodscenario's en een crisisorganisatie gereed. En u kunt zelf ook iets doen. Bijvoorbeeld wat belangrijk is om in huis te hebben. Kijk op zeelandveilig.nl of bestel onze meterkastkaart 'Wonen onder de zeespiegel' via communicatie@scheldestromen.nl. (AG)

Brug weg, duiker terug

Dit betonnen brugdek aan de Bieweg bij Gapinge is 63 jaar oud. De landhoofden waarschijnlijk zelfs 90 jaar. Het beton hebben we al meerdere keren gerepareerd. De afgelopen jaren nam de schade, vooral aan de onderkant van de brug, alleen maar toe. Om erger te voorkomen, gaan we deze brug eind dit jaar vervangen. Aan de brug is een stuw bevestigd en onder de brug kruist een vispassage, die niet goed werkt. Daarom verbeteren we de hele locatie. Na de werkzaamheden komt er geen brug terug, maar een duiker onder de weg. (DS)

Eindelijk een fietspad

Dit najaar starten we met de aanleg van het fietspad langs de Kattendijksedijk en nemen we maatregelen om de verkeersveiligheid en bereikbaarheid rond Goes te verbeteren. Dit doen we samen met de gemeente Goes. De Manneeweg en het kruispunt met de Kattendijksedijk worden verlegd. De grond moet daarom worden opgehoogd. Hier gebruiken we zand uit de Westerschenge en Goese Schans voor. Het zand gebruiken we ook als fundering van het fietspad. Dit voorkomt dat we al het zand moeten afvoeren en dat we er extra voor moeten betalen. Win-win dus. Eind juni 2018 moet het fietspad klaar zijn. (DS)

Kom naar de Week van Ons Water!

Van 18 tot 25 oktober is het de Week van ons Water. Ook wij doen weer mee met activiteiten. Zo bent u welkom bij het College Dijkveiligheid op donderdagavond 19 oktober in Zierikzee en woensdagavond 25 oktober in Goes. Op maandag 9 oktober geven we het College ook in Middelburg vanwege de Zeeuwse Week van de Veiligheid.

Alle basisscholen van Zeeland kunnen een speciale gastles voor groep 6 aanvragen. Deze gastles is hetzelfde als vorig jaar en gaat over het wonen onder de zeespiegel. Aanvragen kan via het formulier op scheldestromen.nl/educatie.

Bent u geïnteresseerd in techniek? Meld u dan aan voor de rondleiding over de rioolwaterzuivering in Ritthem. We verbouwen deze zuivering tot energiefabriek. De rondleiding is op vrijdagochtend 20 oktober. Op woensdagochtend 25 oktober kunt u bij Ossensisse mee met een rondleiding in gemaal Campen.

Alle gratis activiteiten kunt u nalezen op onze website scheldestromen.nl/weekvanonswater. Vooraf aanmelden is verplicht, dit kan via communicatie@scheldestromen.nl of door te bellen met het team Communicatie 088-2461000. (LvD)

Schone wateren, diepe gronden

Ook grote kreken en plassen zijn wel eens toe aan een schoonmaakbeurt. Sinds eind augustus baggeren we op verschillende plekken: Het Koegat bij Vogelwaard, De Domburgse watergang op Walcheren, De Vinkenissekreek bij Rilland en de Bathsekreek bij Bath. Op al deze grote wateren zijn een of meer zuigerbootjes te zien die overvloedige bagger van de bodem halen. Volgens planning kunnen de baggerbootjes in februari 2018 weer naar de kant gehaald worden.

Bagger bestaat uit onder andere gevallen blad, plantenresten en inwaaiend zand en stof. Deze laag wordt steeds dikker waardoor het water steeds ondieper wordt. Een teveel aan bagger, riet en waterplanten stremt de doorstroming en kan zelfs wateroverlast veroorzaken. Ook kan door ondiep water de waterkwaliteit achteruit gaan.

Via een leiding achter het bootje gaat de baggerspecie direct naar een naastgelegen landbouwperceel. Deze percelen worden speciaal ingericht om de natte grond te laten drogen. Afhankelijk van de weersomstandigheden droogt de bagger tot grond zodat het ongeveer een jaar later gebruikt kan worden om de percelen op te hogen. Met deze aanpak is transport over de weg niet nodig en beperken we de overlast. Dit is ook de goedkoopste manier om het werk uit te voeren. (JIG)

Bagger kan ook mooi zijn.

Inleveren bij apotheek

Zeeuwen kunnen overgebleven medicijnen nu ook gratis inleveren bij de apotheek. In een proef van twee jaar nemen de partijen van de SAZ+ (Zeeuwse gemeenten, Waterbedrijf Evides en waterschap Scheldestromen) de kosten voor het afvoeren en anonimiseren van de medicijnen voor hun rekening. Inleveren bij de milieustraat is ook nog steeds mogelijk.

Zeeuwen slikken 12.000 verschillende geneesmiddelen met zo'n 850 verschillende werkzame stoffen. Bij inname wordt het medicijn door het lichaam opgenomen om de kwaal te bestrijden. Een deel van deze werkzame stoffen blijft in het lichaam en de rest verlaat het lijf weer via de wc. Waterschapper Jos Goossen houdt zich bezig met medicijnresten in het oppervlaktewater: "Er komt per persoon jaarlijks zo'n drie gram medicijnen via het riool op onze zuiveringen terecht. Voor heel Zeeland is dat ongeveer duizend kilo per jaar."

Op voorraad

Helaas is dat niet de enige manier waarop medicatie in het afvalwater terechtkomt. Uit onderzoek* blijkt dat 34% van de mensen wel eens voorgeschreven medicijnen overhoudt. "Dan hebben we het nog niet over de pillen die mensen zelf bij de drogist kunnen kopen", zegt Jos. "Artsen houden bij het voorschrijven van medicijnen rekening met hoeveelheden, je mag niet te grote voorraden in huis hebben. Dat is bij de huis-tuin-en-keukenmiddelen als aspirientjes natuurlijk niet zo streng geregeld. Het is dus aannemelijk dat iedereen wel eens medicijnen overhoudt. En wat gebeurt er dan mee?"

Afvoeren, doorspoelen of inleveren?

Particulieren kunnen overgebleven medicijnen gratis inleveren bij de milieustraat. Jos: "En dat is meteen een lastige want je ziet dat de grootste groep gebruikers, ouderen, nauwelijks bij de milieustraat komt." Daarom is het nu ook mogelijk om overgebleven medicijnen in te leveren bij iedere apotheek in Zeeland.

Een minder goede optie is dat overgebleven medicijnen in de grijze container worden gegooid of dat mensen het riool letterlijk als afvoerputje gebruiken en medicijnen doorspoelen. "Het doorspoelen van medicijnen lijkt misschien een gemakkelijke manier om van medicijnen af te komen, maar dat zorgt aan het einde van de pijp voor problemen. Op de rioolwaterzuivering wordt gemiddeld 65% van de medicijnresten eruit gehaald. Dat betekent dat 35% van die chemische en hormonale stoffen weer in het oppervlaktewater terechtkomt. Met alle gevolgen van dien."

Overgebleven medicijnen worden soms door de wc of het afvoerputje gespoeld. Onze rioolwaterzuivering kan niet alle chemische stoffen verwijderen. Dit heeft negatieve gevolgen voor oppervlaktewater én de planten en dieren die hierin leven.

door Janneke la Gasse

Het riool als beste MEDICIJN

Waterschapper Jos Goossen

In de sloot

Ondanks de grote schoonmaak op de zuivering komen er hoe dan ook medicijnresten in ons oppervlaktewater terecht. Dat heeft vooral effect op planten en dieren. "Vissen gaan zich bijvoorbeeld anders gedragen door antidepressiva. Die worden daar, net als de mens, ook rustiger van en vertonen minder of geen vluchtgedrag meer. Diclofenac kan nier- en kieuwschade veroorzaken. En de hormonale stoffen zorgen voor vervrouwelijking bij mannelijke vissen."

Grootgebruikers

Het is van belang dat mensen zorgvuldig omgaan met het afvoeren van overtollige medicijnen. Zo blijkt dat niet in ziekenhuizen, maar juist in woonwijken de meeste medicijnen onnodig in het riool terechtkomen. "Gelukkig zien we steeds vaker dat ziekenhuizen zelf minizuiveringen hebben waardoor afvalwater direct wordt schoongemaakt.

De patiënten daarentegen hebben een zo kort mogelijk verblijf in het ziekenhuis en worden daarna met een zak medicijnen naar huis gestuurd. Thuis worden medicijnresten uit geplast of mensen blijven met medicijnen zitten." In verzorgingstehuizen is het medicijngebruik per persoon hoger dan in een gemiddelde woonwijk. "Het is daarom belangrijk dat ook medewerkers in de zorg goed omgaan met overtollige medicijnen. Ondanks dat dit door de vele regels en procedures erg lastig wordt gemaakt voor medewerkers."

Belastende medicijnen

Niet alleen de hoeveelheid medicijnen, ook het soort middel bepaalt de medicinale vervuiling. Jos: "Ibuprofen bijvoorbeeld is een stof die we er op de zuivering bijna helemaal uithalen. Net als metformine (diabetesmiddel). Terwijl diclofenac (pijnstiller/ontstekingsremmer) maar voor

Het probleem in het kort:
Doorgespoelde medicijnen worden er bij de rioolwaterzuivering niet allemaal uitgehaald.
De werkzame stoffen komen in het oppervlaktewater terecht waar ze nadelige gevolgen hebben voor planten en dieren.

20% uit het afvalwater wordt gehaald. Ook zie je dat medicijnen om hartslag en bloeddruk te verlagen, zogenoemde bètablokkers als metoprolol en sotalol, er erg moeilijk uit te halen zijn. Er is veel verschil tussen de stoffen, maar gemiddeld halen we dus 65% van de medicijnresten eruit."

"Om te weten hoe goed onze zuiveringen medicijnresten afbreken, meten we de stoffen die via het afvalwater binnenkomen en de stoffen die via het schone water eruit gaan. Het gezuiverde water moet namelijk aan strenge voorwaarden voldoen voordat het weer terug de natuur in mag." ■

* Margreet Reitsma, Anne Brabers, Joke Korevaar, Judith de Jong, Marloes van Dijk en Liset van Dijk. Een derde van de geneesmiddelengebruikers houdt geneesmiddelen over.
Utrecht: NIVEL, 2013

Boosdoeners

90% van het milieueffect wordt veroorzaakt door 6 verschillende stoffen in medicijnen.

1. Metoprolol (bètablokker)
2. Oxazepam (kalmeringsmiddel)
3. Sotalol (bètablokker)
4. Metformine (diabetesmiddel)
5. Clozapine (anti-psychoticum)
6. Diclofenac (pijnstiller/ontstekingsremmer)

inzendingen welkom:
communicatie@scheldestromen.nl

post!

‘Blinkt oktober in zonnegoud, de winter volgt dan snel en koud’

In de peiling

Spoelgaten aan kust na noodweer

Eind juli viel er aan de West-Zeeuws-Vlaamse kust in een hele korte tijd erg veel regen. Door de afstromende regen ontstonden spoelgaten in de nieuw aangelegde duinen bij Cadzand-Bad. Beplanting moet uitspoeling tegengaan maar de begroeiing had hier nog geen kans gehad om zich te ontwikkelen. Deze spoelgaten zijn hersteld en de veiligheid is niet in het geding geweest. Op deze plaats zijn de duinen namelijk 50-60 meter breed en de nieuwe duinen zijn aangelegd op de oude dijk/duin die eronder ligt.

Geachte redactie,
Kunt u mij meer vertellen over die rode 'bussen' die je vaak op een dijk aantreft, zoals op bijgaande foto? Ik lees nog steeds met veel plezier Scheldestromen.
Groeten, Juan Defesche

Deze bussen bevatten een peilstok waarmee we de waterstanden meten van het water in en onder de dijk. Dit doen we om gerichtere sterkteberekeningen te kunnen maken bij het ontwerpen van dijken. Daarnaast gebruiken we ze om het verschijnsel piping te monitoren. Piping is kwelwater dat onder de dijk door komt en uitspoeling van zand en kleideeltjes veroorzaakt, waardoor op termijn schade aan een dijkvak kan ontstaan.

Stikglad

De bieten- en aardappeloogst is weer in volle gang en dat geeft extra verkeersdruk op de polderwegen. Het zware materieel dat hiervoor nodig is maakt ook gebruik van deze wegen. Slik, mist en regen kunnen gevaarlijke situaties opleveren. Let dus goed op elkaar!

Doe mee met ons lezersonderzoek en maak kans op een boekenbon!

Wij zijn erg benieuwd wat u van ons tijdschrift vindt. Vul het bijgevoegde lezersonderzoek in voor 16 oktober en stuur het zonder postzegel naar Antwoordnummer 700, 4330 WB Middelburg. We verloten 10 boekenbonnen onder de inzenders die hun naam en adres invullen.

Jacob Lucas Boreel. Een naam die veel mensen weinig zegt. Dit geldt niet voor Bianca van Duin. Deze 46-jarige Vlissingse mag zich met recht een Boreelexpert noemen. Misschien wel de enige in Nederland.

door Arjan Goossen

Bianca: “Volgens mij ging Boreel niet graag op de foto of vond hij het niet zo belangrijk. Ik kom heel weinig foto's tegen waar hij op staat.”

Naast: gemaal Boreel in Middelburg staat aan het Kanaal door Walcheren.

Sporen van waterbouwer Boreel

Jacob Lucas Boreel werd op 1 april 1883 in Wijk aan Zee en Duin geboren en overleed op 18 december 1939 in Middelburg. Hij was ingenieur en heeft veel voor Walcheren betekend.

Bianca vertelt: “Ik wandel vaak met een vriendin die rondleidingen voor het waterschap verzorgt. Af en toe vertelt ze iets over het waterschap. Omdat ik geïnteresseerd ben in geografie wist ik dat het landschap in de loop der eeuwen is gevormd door de waterschappen. In Middelburg staat het gemaal Boreel en zo werd mijn interesse gewekt. Jacob Lucas Boreel heeft grote invloed gehad op het Walcherse landschap. Voor mij is Boreel in één woord een genie!”

Overstroming 1916

In 1905 gaat Boreel naar de Polytechnische Hogeschool in Delft om civiele techniek te studeren. In 1911 studeert hij af en begint als ingenieur bij de Staatsspoorwegen. Hij trouwt en krijgt 3 kinderen. Hij komt voor het eerst in aanraking met het waterschapswerk bij de stormvloed van 1916.

Deze veroorzaakt veel schade en veel mensen verdrinken. Hij is betrokken bij het herstel van de Zuiderzeedijken. In 1921 komt er een tijdelijke functie vrij bij De Polder Walcheren. Jacob Lucas solliciteert en komt op 1 september 1921 in vaste dienst.

Gemaal Boreel

In deze functie heeft hij veel voor Walcheren gedaan. “Walcheren overstroomde regelmatig. De waterafvoer was slecht geregeld en ‘s winters waren grote gebieden onbegaanbaar. Boreel zorgde dat de hoofdwatergangen werden uitgebaggerd, zodat de waterafvoer verbeterde. Ook liet hij een gemaal bouwen dat water kon spuien op het Kanaal door Walcheren. Dit gemaal stond ook in verbinding met de Middelburgse vesten. Het is het bekende gemaal Boreel, dat regelmatig wordt opengesteld voor bezoekers.”

Bianca: “Het bijzondere aan de gemalen van Boreel is dat hij ze helemaal zelf ontwierp. Van de pompcapaciteit tot het motief van de tegelvloeren en het formaat van

de raamkozijnen.” Gemaal Boreel werd op 15 maart 1930 feestelijk geopend.”

Kluis in de abdij

Het bleef niet bij dit gemaal. Er kwamen ook gemalen bij Veere en Ritthem om wateroverlast op te lossen. Behalve gemalen, watergangen en bruggen ontwierp Boreel ook de kluis van het abdijgebouw in Middelburg. Hoewel de abdij grotendeels werd verwoest door het bombardement in de meidagen van 1940, bleef de kluis met inhoud gespaard.

Deze kluis was nodig om de waterschapsarchieven te bewaren. De kluis bleek niet veilig en men gaf Boreel de opdracht om een nieuwe kluis te ontwerpen. Bianca: “Deze kluis bleek achteraf ontzettend belangrijk. Niet alleen bleven de archieven bewaard, maar toen in 1939 de oorlogsdreiging toenam bracht het Zeeuws Genootschap een deel van de collectie onder in de kluis. Waaronder het huidige topstuk van het Zeeuws Museum, het schilderij van Michiel de Ruyter.”

Speurtocht gaat verder

De familie Boreel was altijd al belangrijk. Zo was er een ambassadeur in Engeland en een burgemeester van Amsterdam. Voorvader Jacob Boreel was een van de oprichters van de VOC. Bianca raakt niet uitgepraat: “En weet je wat ook heel bijzonder is? De voormalige woning van Boreel staat pal tegenover het waterschapskantoor. Hij woonde namelijk op Loskade 45, het huidige hotel. Zo zijn er nog veel meer weetjes over Boreel te vinden. Daarom is mijn speurtocht nog lang niet ten einde.” ■

door Chantal de Putter

- Gratis busexcursie wegen woensdagmiddag 11 oktober

Weg van het waterschap!

- Veiligheid staat bij ons voorop. Ook de veiligheid van 4.000 kilometer wegen in het buitengebied. Kijkt u mee op 11 oktober hoe we dat doen?
- We organiseren dan een busexcursie op Zuid-Beveland langs wegprojecten en groenbeheer. Op ons steunpunt in Driewegen kunt u van alles meemaken over verkeersveiligheid. U kunt zich aanmelden tot 6 oktober via scheldestromen.nl
- Het aantal plaatsen is beperkt. Vol = vol.

Spottersplek voor golven

De beste plekken om de kracht van de natuur te ervaren is bij de Westkapelse zeedijk en de Totalsteiger bij het industrieterrein in Vlissingen-Oost. Maar ook het

stuk tussen strandpaviljoen Panta Rhei en de Coosje Buskenstraat in Vlissingen, ter hoogte van de Zeevaartschool zijn hoge golven te spotten.

Kustmarathon

Vanaf vrijdag 6 t/m zondag 8 oktober wordt weer de mooiste maar ook de zwaarste marathon van Nederland gehouden aan onze Zeeuwse kust. Het waterschap is een van de hoofdsponsors omdat de route grotendeels over ons terrein loopt. Komt u aanmoedigen?

Verdronken dorpen op Schouwen-Duiveland

In de loop van vijf eeuwen zijn door overstromingen meer dan twintig dorpen gekrompen of verdronken. Op diverse plaatsen op Schouwen-Duiveland staan borden over deze dorpen om de herinnering levend te houden. Wilt u weten waar?

landschapsbeheerzeeland.nl

Natuurgids op Walcheren worden?

Heeft u wel eens een babyduin gezien? Welke bomen en struiken staan er langs onze wegen? Komen er ook paddenstoelen in de duinen voor? Hoe kun je zien dat het slootwater goed is? Waarom zijn er bijna geen rechte wegen op Walcheren?

Als u dit interessant vindt, en kennis weer wilt doorgeven als gids, dan heeft het IVN-Walcheren een prachtige cursus. De opleiding start in januari 2018 en duurt 1,5 jaar. Kijk voor informatie op de website: ivn.nl/afdeling/walcheren of mail met de begeleider van de cursus Gerard van Nierop: ngowalcheren@gmail.com. Er zijn 20 plaatsen beschikbaar.

Nieuwe abonnees welkom!

Kent u iemand die nog niet is geabonneerd op ons tijdschrift maar wel geïnteresseerd is in Zeeland en waterschap Scheldestromen? Laat het ons weten via communicatie@scheldestromen.nl of bel 088-2461000. Vraag naar het team Communicatie. Wij sturen dan de nieuwe abonnee ons gratis tijdschrift.

Het Warenhuis Museum Land van Axel

Het museum heeft een rijke collectie met klederdracht, oude maquettes en een aantal prachtige boerenwagens (koetsen). De historische collectie is sinds 2015 te zien in een voormalig warenhuis op de markt in Axel.

hetwarenhuis.nl

College Dijkveiligheid

Kom naar ons College Dijkveiligheid en kom meer te weten over dijken, overstromingen en superstormen. Onze jonge ingenieurs Robbert-Jan Lenselink en Jelle-Jan Pieterse nemen u mee in deze bijzondere wereld, toegespitst op Zeeland. Al meer dan 300 geïnteresseerden zijn u voorgegaan. Leuk voor volwassenen en kinderen vanaf 12 jaar.

U kunt er nog bij op:

- Maandagavond 9 oktober (waterschapskantoor Middelburg)
- Donderdagavond 19 oktober (gemeentehuis Zierikzee)
- Woensdagavond 25 oktober (gemeentehuis Goes)

Meld u aan via communicatie@scheldestromen.nl of 088-2461000. U ontvangt een bevestiging.

Van zomer- naar winterpeil

Omdat we te maken hebben met natte en droge perioden, hanteren we een zogenoemd zomer- en winterpeil in de sloten. Wanneer in de zomer minder neerslag valt en gewassen juist meer 'dorst' hebben, sturen we op hogere waterpeilen. Hiermee proberen we een tekort aan water te voorkomen. In het najaar en de winter, wanneer er meer neerslag valt, sturen we juist op een lager waterpeil zodat de sloten meer water kunnen bergen. Op die manier proberen we wateroverlast te voorkomen. Rond deze tijd wordt het peil stapsgewijs naar winterpeil verlaagd.

achter de schermen

Een lezer krijgt een kijkje in de keuken bij een bedrijf of gebied waar normaal geen publiek is toegestaan.

“Verkeerscentrale Hansweert, Friendship meldt zich bij Baarland”, schalt het door de marifoon. Op een grijze dinsdagmiddag houden Mark Snel en Ard Buteijn van Rijkswaterstaat het scheepvaartverkeer vanaf de verkeerscentrale Hansweert in de gaten.

door Janneke la Gasse

Een schip heeft geen rem

Op de verkeerscentrale Hansweert begeleiden ze schepen om vlot en veilig over de Westerschelde te varen. Van grote zeevaartschepen tot lange binnenvaartschepen en van recreatiejachten tot kleine zeilboten.

Peentjes zweten

“Groot en klein, dat gaat niet samen”, vertelt Mark. “Het is hier een druk knooppunt, schepen in verschillende soorten en maten kunnen hier van tien richtingen komen. Noodzakelijk dus om deze verkeersstroom op het water in goede banen te leiden.” De 56-jarige Noord-Bevelander werkt elf jaar als verkeersleider en heeft af en toe letterlijk peentjes gezweet. “Er zijn wel eens penibele situaties”, vertelt hij. “Schepen die vastlopen, zwemmers die te dicht in de buurt van schepen komen of zeilboten die in de weg varen voor grote schepen. We kunnen een hoop ellende voorkomen door met een helikopterview mee te kijken en ondersteuning te bieden.”

Schipper mag ik overvaren?

De verkeerscentrale Hansweert is onderdeel van de Schelderadarketen. Samen met andere radarposten

houdt ze de scheepvaart in de gaten vanaf Zeebrugge tot Antwerpen. De verschillende sensoren zenden signalen uit waardoor objecten (schepen) op het water gedetecteerd en gevolgd kunnen worden. Dit gebeurt door 22 onbemande radartorens, de verkeerscentrales Vlissingen, Terneuzen, Hansweert, Zandvliet, Zeebrugge en Uitkijk Zelzate. Vanuit de verkeerscentrale begeleiden ze schepen bij het oversteken van water en het in en uit varen van kanalen en havens.

Continu in gesprek

Mark: “De bemande centrales zijn 24 uur per dag bezet door minimaal twee personen. Om en om zitten we achter de radar, na ongeveer twee uur wisselen we. Dan is het lekker dat de druk er even af is en om even iets anders te doen. Achter de radar is best intensief.” In de ruimte staan naast elkaar verschillende computerschermen opgesteld waarop schepen te volgen zijn, gegevens van het schip (naam, diepgang, lengte, reisgegevens) in te zien zijn en waarop gegevens als windrichting en -snelheid, waterstanden, stroomrichting en -snelheden zichtbaar zijn. “We zijn eigenlijk continu in gesprek

“Een remweg van 8 kilometer!”

Van de radar

Om het scheepverkeer nog nauwkeuriger in beeld te krijgen bouwt Rijkswaterstaat twee nieuwe radartorens langs de Schelde. Bij Hansweert en bij Ossensisse zijn twee onbemande torens in aanbouw. Bij Hansweert wordt een dode hoek opgevuld met een zogenoemde ‘gap filler’ zodat straks de snelheid van schepen nog beter ingeschat kan worden. Bij Ossensisse wordt de onbemande radartoren toegankelijk gemaakt voor publiek door een trap en bordes aan de buitenkant.

Links: Op de radar zien we twee boten met dezelfde naam: Phanta Rhei. Dit komt vaker voor. Boten met de naam Scaldis varen er hier soms wel vier of vijf tegelijk.

Onder: Bij Hansweert is de drukte op het water onvoorspelbaar.

met schippers en/of loodsen om informatie en bijzonderheden door te geven of afspraken te maken dat een schip bijvoorbeeld vaart mindert om een ander voor te laten.”

Andere koers

“Ogen, verrekijker en de radar zijn het belangrijkste voor monitoring. Ook houden we contact via de marifoon. Alle beroepsvaart is verplicht zich bij op- en afvaart te melden via de marifoon. Voor Hansweert gaat dat via marifoon blokkanaal 65. Voor recreatievaart is dat niet verplicht. Voor ons is dit contact het belangrijkste want zo weten we dat contact mogelijk is voor het geval dat. De situatie zoals hier is uniek in Europa. De combinatie van zee-, binnen- en recreatievaart vind je nergens terug.”

“Op een schip heb je geen rem en geen richtingaanwijzers. Je kunt niet net als bij een auto op de

rem gaan staan om even snel tot stilstand te komen. Er varen hier schepen voorbij waarbij de remweg zo’n acht tot tien kilometer(!) is. Dan moet je wel vooraf bedenken welk schip wanneer mag oversteken.”

In elkaars vaarwater

De gesprekken via de marifoon verlopen via een bepaalde gespreksdiscipline. “Mensen moeten op ons kunnen vertrouwen. Als ze ons vragen stellen, moeten ze direct weten waar ze aan toe zijn. Ons antwoord moet dus klip en klaar zijn. Dat is ook de reden dat we tegenwoordig Nederlands als eerste voertaal hebben en Engels als tweede. In noodgevallen kan Frans of Duits ook. Maar wanneer een schipper van een groot schip zich niet verstaanbaar kan maken, kunnen we ook verplichten om een loods aan boord te halen. Wanneer schippers zich niet aan de regels houden of vreemd vaargedrag

vertonen, kunnen ze daar door onze collega’s op aangesproken worden en kan dit een proces verbaal opleveren.”

“We proberen natuurlijk vooral mensen te helpen. Soms gebeuren er toch dingen waardoor grote problemen kunnen ontstaan en dat moeten mensen wel beseffen. Belangrijkste tip voor zeilboten is dat ze stuurboordzijde van het vaarwater aanhouden. Dit wordt vaak onderschat, maar zo blijven ze uit het vaarwater van de beroepsvaart.” ■

Wilt u ook ergens achter de schermen kijken? Ergens in Zeeland waar u normaalgesproken niet kunt komen? Laat het ons weten! Wie weet gaan we dan binnenkort met u op pad.

in de steigers

De oude sloot is gedempt, de nieuwe is gegraven en alle kabels en leidingen zijn verlegd. In juni konden we beginnen met de aanleg van een fietspad langs de Korenweg bij Lewedorp.

door Danielle Steijn-Laing

Fietspad Korenweg

Over de Korenweg bij Lewedorp rijden veel fietsers, maar ook veel auto’s en landbouwvoertuigen. Verschillende soorten weggebruikers met verschillende snelheden. Het is dus niet voor niets dat mensen in de omgeving graag een fietspad langs deze weg wilden. Jaren geleden zijn we begonnen met de voorbereiding. Ingewikkelde grondaankoop zorgde echter voor een flinke vertraging.

Zesde variant

Marnix van den Manacker is als projectleider de afgelopen anderhalf jaar betrokken geweest.

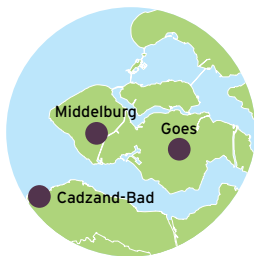
“Er zijn heel wat verschillende ontwerpen voor het fietspad besproken. Toen ik met het project aan de gang ging, was de zesde variant helemaal uitgewerkt. Vorig jaar hebben we alle onderzoeken naar archeologie, niet gesprongen explosieven en grondkwaliteit afgerond. Toen konden we aan de slag.”

Eigen wijze

Er was vooraf veel vastgelegd in het ontwerp. Toch is de aannemer vrij om z’n werkwijze zelf te kiezen. Marnix: “Hij mag met één of met

twintig kranen werken, zolang hij zich maar aan alle wetten en regels houdt.” Marnix vindt het leuk dat we in het fietspad iets toepassen dat nog maar weinig wordt gedaan. “We hebben namelijk de fundering opnieuw gebruikt. De fundering is eruit gefreesd en gemengd met nieuw materiaal. Daaroverheen ligt een gesloten asfaltlaag. Zo waren er minder transporten voor aan- en afvoer van materiaal en was er dus minder overlast voor de omgeving.”

Op 5 oktober wordt het fietspad officieel geopend. ■

De naam Stefan Thelen zegt u waarschijnlijk niet veel. Maar als we vertellen dat hij de man achter de muurschilderingen in Goes en Vlissingen is, gaat er vast een lichtje branden. Onder de naam Super A maakt hij inmiddels wereldwijd furore met metershoge ‘murals’, vaak met een dier in de hoofdrol.

door Sandra Minneboo

De carrière van Stefan Thelen startte in 1995 onder een oud treinviaduct. Samen met zijn broer maakte hij graffiti. Vaak spannend, ongezien iets moois maken en met grote vormen. Al snel volgden er opdrachten uit, zoals het maken van een grote schildering voor een kinderkamer. Via het Grafisch Lyceum kwam Stefan tijdens zijn stage bij een decorbouwer terecht. “We maakten de aankleding voor dierentuinen en pretparken. Zo kwam ik in 2007 als zelfstandige bij de Efteling. Daar heb ik vooral schilderijen, decors en onderdelen voor attracties gemaakt. Naast schilderen, boetseerde ik er allerlei vormen en werkte ik veel met beton. Van dat ‘driedimensionale werk’ heb ik veel geleerd.”

Kleine knipogen

“Ik kreeg steeds meer de neiging om iets te maken wat van mezelf was. In 2004 maakte ik mijn eerste schilderij. Het mooie van vrij werk is dat er maar één van is, je het niet zomaar kunt kopiëren en je volledig vrij bent om te maken wat je wil. In mijn werk verstop ik allerlei boodschappen. Met kleine knipogen geef ik boodschappen mee. Voor mij is kunst een manier om te uiten en mijn verbazing over wat er gebeurt in de wereld uit te beelden. Ik probeer dat met humor te doen en niet te provocerend te zijn. Ik ben

heel blij dat ik me met kunst kan uiten en dat ik in een land woon waar dat ook kan. Ik ben er trots op dat ik met mijn werk een vuist kan maken.” De schilderijen van Stefan gaan inmiddels de hele wereld over. Hij exposeerde al in Keulen, Londen, Parijs en San Francisco.

In één nacht

En toen begonnen de grote muren te lokken. Thelen stapte naar de gemeente Goes en vroeg of hij een vrij werk mocht maken op een grote muur ergens in Goes. Het antwoord was nee. Dus zelf op zoek. Hij vond een leegstaand pand en schilderde er in één nacht een levensgrote duif van 11 meter hoog op. “De volgende dag explodeerde mijn telefoon. Omroep Zeeland belde, de gemeente en ga zo maar door. Maar ik hield de boot af want het was immers een illegaal werk en ik wilde helemaal niet in de belangstelling staan. Niet lang daarna stond de Culturele Raad van Goes op de stoep. Of ik art director wilde worden van een mural festival in Goes. Nou, en of ik dat wilde! Vanaf dat moment werd ik steeds vaker gevraagd om grote muurschilderingen te maken. In Zeeland zijn ze te zien in Goes, Vlissingen en Middelburg.” Ook buiten de provincie prijken de murals van de

“Ik maak een vuist met mijn werk”

Op een flat in Goes-Zuid.

Links: Stefan heeft z'n atelier samen met andere kunstenaars in 's-Heer Arendskerke.

Midden: Muurschilderingen doet hij slechts af en toe. 'Gewone' schilderijen nemen zijn meeste tijd in beslag.

Onder: Hij is ook thuis in de 3D-creaties. Dit is het prototype van een robot.

hand van Thelen. Nijmegen, San Francisco, Antwerpen, Hasselt, Berlijn en Heerlen hebben hun eigen murals.

Rastertekening

In Goes maakte hij voor het mural festival een schildering van 12 meter breed en 35 meter hoog op een flat. Vier dagen werkte hij eraan, vanuit een hoogwerker. Hij maakt in zulke gevallen eerst een ontwerptekening met een raster zodat hij de werkelijke tekening in rasters van vierkanten kan verdelen. "Een beetje vergelijkbaar met een plattegrond waarop je een straatnaam zoekt. De rastertekening is mijn basis voor de grote schildering. Vaak zet ik eerst de grote vorm op en daarna volgt de detailinvulling."

Stefans fascinatie voor duiven ontstond toen hij fotografeerde in leegstaande fabrieken. "Daar was je niemand tot last en het enige wat ik er tegenkwam, waren duiven. En nu gebruik ik ze vaak in mijn werk. Ik vergelijk ze met mensen. Je hebt straatduiven, sierduiven, stadsduiven, net zo kleurrijk als mensen."

Gammele ladder

Op mijn vraag hoe het hem lukte om in één nacht een metershoge duif op een vervallen pand in

Goes te schilderen, zonder gezien te worden, vertelt hij: "Ik had me er uiteraard goed op voorbereid. Overdag had ik de twee bomen die voor de muur stonden al een stuk ingezaagd. Tijdens het schilderen hielpen de bomen me buiten beeld te blijven. Toen ik klaar was, heb ik ze omgezaagd om juist mijn resultaat 'in beeld' te krijgen. Ik had gekozen voor een makkelijk ontwerp. Dus dat lukte me makkelijk in één nacht. Overigens zonder licht en op een gammele ladder die uit drie delen bestond."

Thelen: "Het maken van een mural is hard werken. Het gave ervan is dat jong en oud het mooi vindt. De jonge vader met een kindje op zijn fiets, het bejaarde stel. Ik krijg altijd enorm veel reacties als ik in de openbare ruimte bezig ben. En: je hoeft het er niet mee eens te zijn. Dat is het mooie." ■

Drie waterschapslocaties krijgen een mural: de zuilen bovenop de rioolpersgemalen Goes-West en Arnestein (Middelburg) en de grote blinde muur van gemaal Cadzand. Via de murals maken we het werk van Scheldestromen zichtbaar.

: bijzonder gevonden

De Schoppestele

Een hoop bombarie rond dit gedenkteken bij de Westkapelse kreek. Het herinnert aan het bombardement op de zeedijk bij Westkapelle in oktober 1944. De Schoppestele heet-ie in de volksmond. Een robuuste spade die de wederopbouw symboliseert?

door Linda van Dijke

Kunstenaar Rudi van der Wint heeft zich nooit echt uitgelaten over de bedoeling, weet Jan Kaland. Hij was destijds als ambtenaar betrokken en schreef er zelfs een artikel over: "Trammelant om een monument". De feiten: Het eerste ontwerp eind jaren tachtig viel niet in goede aarde bij de gemeentebestuurders. Bovendien werd de kunstenaar van plagiaat beschuldigd. Na een hoop gedoe kwam hij met een ander ontwerp, een zeven meter hoog, natuurstenen beeld. Jan Kaland schrijft hierover: 'Hij lichtte zijn ontwerp toe, sprak van een granieten monoliet, waarvan het bovenste dwarsstuk moest wijzen naar de plaats van

de herkomst van het materiaal, ergens in Zweden. Door al het gedoe was ook de bevolking wakker geworden. Wie zat er te wachten op een modern, controversieel, onbegrepen kunstwerk?' Wegens bezuinigingen werd het kunstwerk met een soort bitumen uitgevoerd in plaats van graniet. Er werd niet veel ruchtbaarheid gegeven aan de onthulling in oktober 1990 en het raakte in de vergetelheid. Totdat het in de zomer van 1998 tot twee keer toe in brand gestoken werd. Lange tijd gebeurde er weinig. De verroeste restanten werden een aanfluiting voor het dorp en daarom werd in 2010 een geheel vernieuwd, nu metalen beeld, teruggeplaatst. ■

Voor Paal staan

Nico Vonk (62),
procesoperator poldergemaal Paal

Om 7.00 uur begint Nico zijn werkdag. Na de controleronde op het gemaal gaat hij op pad voor onderhoud en om storingen te verhelpen aan de polder- en rioolgemalen.

“Ik controleer het gemaal en start ondertussen de computer op. Je kijkt op afstand via de computer naar de gegevens van je werkgebied. Tegen 9.00 uur ga ik op pad. Vanmorgen ben ik begonnen op gemaal Campen voor het repareren van een hydraulische klep.” Aan de voorkant van het gebouw hangt sinds kort een nestkast waar een torenvalk broedt. “De torenvalk

zat eerst bij de voordeur boven de lamp te broeden. Dat was niet echt handig met al die poep voor de deur.” Nico controleert het krooshek achter het gemaal. “Hiermee halen we het grove vuil uit het water. Anders heb je constant storingen aan de pompen. In de pompkelder liggen de pompen al dagen nagenoeg stil. Door de droogte is er geen wateraanvoer.”

Nico doet nog even een controle bij de uitwateringssluis. “Iedereen vindt het uitzicht over de Westerschelde schitterend. Ik kijk liever naar het land. Dat vind ik persoonlijk mooier.” Maar Nico moet weer op pad om storingen te verhelpen. Deze dag gaat het in ieder geval richting Hulst en Absdale. ■